

دانشگاه علوم اقتصادی و سیاسی

گروه

عنوان پایان نامه

جایگاه و ماهیت حکم حکومتی در جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته:

علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی در اسلام

استاد راهنما:

دکتر رضا خراسانی

استاد مشاور:

دکتر منصور میر احمدی

نگارش:

محمد رضا محی الدینی شاهم آبادی

ماه سال

مهر ماه سال ۱۴۰۱

اذعان

اینجانب دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی به شماره دانشجویی گواهی می نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده را بر عهده می گیرم. در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به علاوه گواهی می نمایم که مطالب مندرج در این پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشکده را به طور کامل رعایت کرده ام.

امضا دانشجو:

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق،
همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه شهید بهشتی محفوظ است.

نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
گروه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی
در اسلام آقای محمدرضا محی الدینی شاهرآبادی تحت عنوان
جایگاه و ماهیت حکم حکومتی در جمهوری اسلامی ایران

در تاریخ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با نمره و درجه به
تصویب نهایی رسید.

امضا	دکتر	۱- استاد راهنمای پایان نامه
امضا	دکتر	۲- استاد مشاور پایان نامه
امضا	دکتر	۳- استاد داور

سپاسگزاری

تقدیم به

شهدای اسلام به خصوص شهدای مدافع حرم که با جان فشانی خود باعث آرامش
و امنیت کشور جمهوری اسلامی ایران شدند

عنوان: جایگاه و ماهیت حکم حکومتی در جمهوری اسلامی ایران

دانشجو: محمدرضا محی الدینی شاهم آبادی

استاد راهنما: دکتر رضا خراسانی

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی گرایش اندیشه سیاسی در اسلام

تاریخ ارائه: روز / ماه / سال

چکیده

حکم حکومتی از جمله موضوعاتی می باشد که پیرامون آن مباحث بسیاری مطرح گردیده اما پژوهش حاضر به وجه مهمی از آن که همانا جایگاه و ماهیت حکم حکومتی در جمهوری اسلامی است می پردازد. صدور حکم حکومتی یکی از اختیاراتی است که مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی به عنوان قانون برتر کشور به حاکم اسلامی واجد شرایط اعطا گردیده و رسمیت یافته است اما اینکه جایگاه و ماهیت این اختیار در نظام حقوقی و حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران چگونه می باشد موضوعی است که در فرصت مطالعاتی حاضر بدان پرداخته شده است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
ضرورت و اهمیت انجام پژوهش	۳
سابقه انجام پژوهش	۳
هدف های انجام پژوهش (هدف کلی و هدفهای ویژه)	۶
هدف کلی	۶
هدفهای ویژه	۶
فرضیه ها یا سوال های پژوهش	۷
سوال های پژوهش	۷
فرضیه پژوهش	۷
روش پژوهش	۷
ابزار گردآوری اطلاعات با ذکر روایی و پایایی آنها	۷
روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	Error! Bookmark not defined.
چه کاربردهایی از انجام این پژوهش متصور است؟	۸
چارچوب نظری و روشی	۸
جنبه جدید بودن و نوآوری طرح در چیست؟	۸

فصل اول: مفاهیم و تعاریف

۱-۱ گفتار اول: در جستجوی معنی حکم حکومتی	۱۳
۱-۱-۱ حکم در لغت	۱۳
۱-۱-۲ معنای اصطلاحی حکم	۱۴
۱-۱-۳ حکم حکومتی	۱۵

۱-۱-۴ فتوا..... ۱۷

۱-۱-۵ حکومت ۱۷

۱-۱-۶ مفهوم مصلحت ۱۸

فصل دوم: ماهیت و ویژگی حکم حکومتی

۱-۲ گفتار اول: ادله تشکیل حکومت..... ۲۱

۲-۲ گفتار دوم: ماهیت حکم حکومتی..... ۲۵

۲-۲-۱- به مثابه حکم اولیه است. ۲۷

۲-۲-۲ به مثابه حکم ثانویه است. ۲۸

۲-۲-۳ به مثابه قسمی از احکام اولی و ثانوی نه قسمتی از آن دو نوع (حکم حکومتی از باب ولایت و

حکومت) ۲۸

۳-۲ گفتار سوم: ضرورت حکومت..... ۲۹

۲-۳-۱ ضرورت احکام حکومتی از منظر فقهی ۳۰

۲-۳-۲ ضرورت احکام حکومتی از منظر سیاسی ۳۲

۴-۲ گفتار چهارم: ادله مشروعیت بخش به احکام حکومتی ۳۳

۲-۴-۱ کتاب (قرآن)..... ۳۴

۲-۴-۲ روایت ۳۵

۲-۴-۳ عقل ۳۶

۲-۴-۳-۱ سیره عقلا ۳۶

۲-۴-۳-۲ لزوم اجرای احکام اسلام ۳۷

۵-۲ گفتار پنجم: شرایط حاکم اسلام ۳۸

۶-۲ گفتار ششم: اختیارات حاکم اسلامی ۴۰

۲-۶-۱ حل امور ۴۱

- ۲-۶-۲ ایجاد عدالت..... ۴۲
- ۲-۶-۳ اجرای قوانین ۴۲
- ۲-۶-۴ انجام مسؤوليتها ۴۳

فصل سوم: ضوابط صدور و گستره حکم حکومتی

- ۳-۱-۱ گفتار اول: سابقه حکم حکومتی ۴۷
- ۳-۱-۱-۱ سابقه حکم حکومتی در قرآن (ادله قرآن کریم در اثبات حکم حکومتی) ۴۸
- ۳-۱-۱-۱-۱ یا ایها الذین آمنوا اطیعوا اللهَ واطیعوا الرسولَ واولی الامر منکم ۴۸
- ۳-۱-۱-۲ النبی اُولی بالمؤمنین من انفسِهِم ۴۹
- ۳-۱-۱-۳ قُلْ اَللهُ اَدْنٰ لَکُمْ اَمْ عَلٰی اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ ۵۰
- ۳-۱-۱-۴ فی الامرِ فاذا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلٰی اللّٰهِ ۵۱
- ۳-۱-۱-۵ و ما کان لمؤمن و لا مؤمنهٗ اذا قضی اللّٰهُ و رَسُوْلُهُ اَمْرًا اَنْ یَّکونَ لَهُمُ الْخِیْرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ و مَنْ یَعْصِ اللّٰهَ وَ رَسُوْلَهُ فَقَدْ حَتَلَ ضَلًاّ مُّبِیْنًا ۵۱
- ۳-۱-۲ سابقه حکم حکومتی در سنت ۵۱
- ۳-۱-۲-۱ حدیث فاما الحوادث الواقعة فارجعوا فیها الی رواة حدیثنا فانهم حجتی علیکم و انا حجة الله ۵۲
- ۳-۱-۳ سابقه احکام حکومتی در ایران ۵۳
- ۳-۱-۳-۱ قبل از انقلاب اسلامی ۵۳
- ۳-۱-۳-۲ سابقه احکام حکومتی بعد از انقلاب اسلامی ۵۵
- ۳-۲-۲ گفتار دوم: گستره حکم حکومتی ۵۹
- ۳-۲-۱ قلمرو مکانی حکم حکومتی ۵۹
- ۳-۲-۲ قلمرو زمانی حکم حکومتی ۶۰
- ۳-۲-۲-۱ قلمرو حکم حکومتی در محدوده تفکیک قوا ۶۱

- ۶۳ ۲-۲-۲-۳ قلمرو حکم حکومتی در محدوده احکام شرعی
- ۶۴ ۳-۳ گفتار سوم: معیار های صدور حکم حکومتی
- ۶۶ ۱-۳-۳ معنای لغوی مصلحت
- ۶۷ ۲-۳-۳ مصلحت حکومتی
- ۶۸ ۳-۳-۳ مصالح عمومی
- ۶۹ ۴-۳-۳ تفاوت مصلحت در فقه شیعه و اهل سنت
- ۷۱ ۴-۳ گفتار چهارم: وجوه افتراق فتوا و حکم

فصل چهارم: ارتباط میان حکم حکومتی و نهاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- ۷۵ ۱-۴ مقدمه
- ۷۶ ۲-۴ گفتار اول: حکم حکومتی در چارچوب نظام اسلامی
- ۷۸ ۳-۴ گفتار دوم: ولایت فقیه در قانون اساسی
- ۸۲ ۴-۴ گفتار سوم: ولایت اصل ۱۱۰ قانون اساسی بر اعتبار حکم حکومتی
- ۸۵ ۵-۴ گفتار چهارم: اعتبار حکم حکومتی در سایر اصول قانون اساسی
- ۸۷ ۶-۴ گفتار پنجم: نگاهی بر سیاست های کلی نظام
- ۸۹ ۷-۴ گفتار ششم: فرمان همه پرسی در قانون اساسی
- ۹۱ ۸-۴ گفتار هفتم: جایگاه حکم حکومتی در قانون اساسی

فصل پنجم: نتیجه گیری

- ۱۰۱ منابع

مقدمه

فقه شیعه از رهگذر اجتهاد پیوسته در حال تحول و نوآوری است و توانسته است مسائل مستحدثه سیاسی را با توجه به نیازهای جامعه در بافت‌های فرهنگی گوناگون پاسخ دهد. از سویی با پیروزی انقلاب اسلامی و حاکمیت فقه و فقیهان بر حوزه مدیریت جامعه بسیاری از پرسش‌های مستحدثه جامعه اسلامی به دستگاه فقه عرضه شده و توقع صدور حکم دارند که رویکرد های فقهی با توجه به مبانی فکری و اجتهادی خود در صدد پاسخ به آن بر آمدند.

جمهوری اسلامی یعنی حکومتی که با اصول و مقررات اسلامی اداره می‌شود و در مدار اصول اسلامی حرکت می‌کند و اداره حکومت در جمهوری اسلامی مبتنی بر قواعد فقه و با رویکرد فقه حکومتی می باشد.

فقه حکومتی در جمهوری اسلامی، معتقد به جامعیت قلمرو شریعت اسلام و جاری بودن آن در همه ابعاد حیات بشری است. این دستگاه فقهی بر خلاف کسانی که قلمرو شریعت را محدود به امور و مسائل عبادی کرده‌اند، آن را به تمام حوزه های زندگی تسری داده و محتوای آن را متناسب با زمان ها، مکان ها و نیز بافت های فرهنگی متفاوت می داند. از دیدگاه امام خمینی(ره) بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی، فقه حکومتی یعنی دین اسلام متکفل جمیع احتیاجات بشر از جمله امور سیاسی و اجتماعی است. همانگونه که احکام شرع مشتمل بر مقررات و قوانین متنوعی است که در مجموع یک نظام کلی اجتماعی را می سازد. در این احکام از مسائلی مانند معاشرت اجتماعی و امور خصوصی گرفته تا مقررات مربوط به جنگ و صلح و مراوده با سایر ملت ها و قوانین جزایی و حقوق و نظایر اینها وجود دارد. در مجموع می توان گفت رویکرد حکومتی به فقه، محدود به برخی موضوعات و یا بخشی از فقه موجود نیست؛ بلکه ناظر به همه ابواب فقه است. یعنی رویکرد فقیه در مقام استنباط حتی در احکام عبادات نیز باید حکومتی باشد.

به عبارت دیگر فقه حکومتی بخشی از دانش فقه یا فقه سیاسی نیست بلکه ناظر به کل فقه و نگاهی حاکم بر تمام مباحث و ابواب فقه از طهارت تا دیات و مسائل مستحدثه است و به نحوی با روش استنباط و اجرای احکام سرو کار دارد. رویکرد حکومتی در فقه، رویکردی ناظر به روش استنباط احکام فقهی است که در مقابل رویکرد فردی استنباط قرار می گیرد. (مشکانی سبزواری، مشکانی سبزواری، ۱۳۹۰، ص ۱۵۷-۱۶۰)

پیامبر اکرم(ص) علاوه بر وظیفه تبلیغ احکام الهی و فصل خصومت در میان مردم، در مقام ولایت امری مسلمانان، احکامی صادر کرده اند که به حسب مقتضیات زمان و مکان و بر اساس حکم حکومتی بوده است و فقها از طریق شواهد و قرائن پیرامون این احکام، می توانند آنها را شناسایی کنند که فرمان موجود در آن حکم حکومتی است و نه در جایگاه تبلیغ احکام حلال و حرام الهی. واضح است از میان سه دسته احکام تبلیغی(نبوت

و رسالت، قضایی و حکومتی، تنها منصب اول اختصاص به پیامبر(ص) دارد ولی دو مقام دیگر مشترک بین پیامبر(ص) و ائمه(ع) است؛ همچنان که این دو منصب از ائمه(ع) به فقهای جامع الشرایط می‌رسد. به همین جهت اختیارات حکومتی فقیه جامع الشرایط با اختیارات حکومتی پیامبر(ص) و ائمه(ع) برابر است از این رو احکام حکومتی در جمهوری اسلامی به ویژه در اندیشه فقهی و سیاسی شیعه از مباحث مهمی است که فهم و توجه به آن می‌تواند در تعمیق استنباط فقیه و حل مسائل مستحدثه فقهی بسیار موثر باشد.

بدین سان مساله اساسی پژوهش این است که نخست ماهیت حکم حکومتی چیست و چه نسبتی با سایر احکام دارد آیا جزئی احکام اولیه است، ثانویه، اجرائی و یا... و ادله هر کدام چیست همچنین وجه حجیت حکم حکومتی در چارچوب فقه حکومتی چیست و چه جایگاهی دارد. در نهایت الزامات این حکم در جمهوری اسلامی ایران مورد بحث قرار گرفته و تحلیل می‌گردد.

کلمه حکم حکومتی نخستین بار در جریان نامه حضرات آیت الله خامنه‌ای به مجلس ششم برای کنار گذاشتن اصلاح قانون مطبوعات بکار گرفته شد. بلافاصله پس از پیروزی بزرگ اصلاح طلبان خصوصاً اصلاح طلبان پیشرو به رهبری جبهه مشارکت در انتخابات مجلس ششم با تأیید سید علی خامنه‌ای، دادگستری تقریباً تمام روزنامه‌های اصلاح طلب را توقیف کرد. توقیف‌ها تا پایان دوران اصلاحات ادامه یافت و به قطع ارتباط اصلاح طلبان با جامعه منجر گردید.

مهدی کروبی پس از جلسه غیر علنی مجلس و خواندن نامه آیت الله خامنه‌ای، طرح اصلاح قانون مطبوعات را از دستور خارج کرد و پس از اعتراض برخی نمایندگان در جلسه علنی پیرامون این اقدام نه تنها به توجیه نامه سید علی خامنه‌ای پرداخت بلکه اعتراض نمایندگان را نیز مخالف قانون اساسی دانست:

در این مورد آقای هادی زاده به خوبی می‌داند که من بحث مفصلی قبل از رسمی شدن جلسه کردم و سیر قضیه را بیان کردم. نامه‌ای که برای ما آمده بود، حکم حکومتی در آن بود، قرائت شد و ما بر اساس قانون اساسی عمل کرده‌ایم. قانون اساسی بر ولایت مطلقه تأکید دارد و ولایت مطلقه هم همین است. این شما هستید که بر اساس وظیفه عمل نکرده و تذکر داده‌اید. (حکم حکومتی در مجلس ششم روزآنلاین ۱۷ اسفند ۱۳۸۵).

همچنین شورای نگهبان در انتخابات ریاست جمهوری نهم عده کثیری را بدون دلیل رد صلاحیت و شش تن را تأیید کرد و سپس حضرت امام خامنه‌ای حکم حکومتی صادر کردند تا دو نفر از افراد رد صلاحیت شده اصلاح طلب یعنی مصطفی معین و محسن مهرعلیزاده در انتخابات حضور یابند. (گام پایانی مأموریتی ناتمام، روزآنلاین، ۱۱ بهمن ۱۳۸۶)

ضرورت و اهمیت انجام پژوهش

اهمیت تحقیق از این جهت است که اداره‌ی یک جامعه به وسیله‌ی دین از ظرافت و حساسیت‌های خاصی برخوردار است به ویژه این که شیعه در قرون متمادی از داشتن حکومت محروم بوده و به طور معمول فقها احکام و سازوکارهای حکومتی دین را مورد تحقیق و مذاقه قرار نداده‌اند.

با توجه به برقراری حکومت جمهوری اسلامی در ایران، بسیار ضروری است که مولفه‌های حکومتی دین از جمله احکام حکومتی مورد بحث و تحقیق واقع شود زیرا از یک سو تحقیقات قابل توجه در زمینه احکام حکومتی بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی وجود ندارد و از طرفی با پیشرفت جوامع و توجه بیشتر به نقش حکومت در اداره‌ی جامعه‌ی اسلامی، نیاز به صدور احکام حکومتی توسط ولی فقیه افزایش یافته است و انجام تحقیقات در این موضوع هم موجب غنی تر شدن منابع فقهی می شود و هم کارایی حکومت بیشتر می شود. همچنین بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران احکام حکومتی مهمی توسط امامین انقلاب صادر شده است که بررسی پیامدهای صدور این احکام در امور سیاسی و اجتماعی کشور و حتی پیامدهای آن در فضای بین الملل بسیار حائز اهمیت می باشد که ما سعی داریم در این پژوهش به آنها بپردازیم.

سابقه انجام پژوهش

با بررسی‌های به عمل آمده تحقیق مشخص با موضوع فوق دارای سابقه فعالیت نبوده ولی برخی تحقیقات در رابطه با ماهیت حکم حکومتی، فقه حکومتی، فقه سیاسی، قواعد استخراج احکام حکومتی، ماهیت حقوقی حکم حکومتی، قواعد فقه سیاسی، درآمدی بر رویکردهای فقه حکومتی و... دارای سابقه و پیشینه‌ای بسیار است و اندیشمندان متعددی را به خود مشغول داشته است و مقالات و کتاب‌های بسیاری هم به این موضوع پرداخته اند که تنها به برخی از آنها در این قسمت اشاره خواهد شد:

۱- کتاب درآمدی بر رویکردهای فقه حکومتی نوشته سید محمد مهدی میرباقری نشر تمدن نوین اسلامی

این کتاب به جریان شناسی فقه حکومتی از سه منظر (فقه موضوعات)، (فقه نظامات) و (فقه سرپرستی) می پردازد. هر یک از دیدگاه‌های رویکردهای بالا را به طور تخصصی بررسی کرده و در آخر به بررسی وجه اشتراک

و افتراق این دیدگاه ها ذیل فقه حکومتی پرداخته است. اما آنچه که ما در این تحقیق به آن می پردازیم بررسی دقیق ماهیت حکم حکومتی در ذیل فقه حکومتی از دیدگاه اندیشمندان و نظریه پردازان جمهوری اسلامی می باشد.

۲- کتاب فقه سیاسی نوشته دکتر منصور میراحمدی، نشر سمت

این کتاب ابتدا به بررسی مفاهیم (فقه) و (سیاست) از زوایای مختلفی می پردازد و بعد به بررسی مناسبات فقه و سیاست از دیدگاه های تبیین معرفتی، تساوی معرفتی، جامعیت معرفتی و تلاقی معرفتی فقه و سیاست می پردازد. نویسنده فقه حکومتی را ذیل دیدگاه تساوی معرفتی فقه و سیاست قرار می دهد و معتقد است که در این دیدگاه گرچه فقه به مثابه دانش در نظر گرفته می شود اما سیاست اسلامی نه یک دانش بلکه یک نگرش حاکم بر فقه می داند و در ادامه نویسنده به بررسی دیدگاه شخصی خود یعنی تلاقی معرفتی فقه و سیاست می پردازد. در ادامه فصل های این کتاب نویسنده به تعریف فقه سیاسی از چهار دیدگاه بالا می پردازد و منابع و روش های فقه سیاسی را تشریح می کند و در فصل آخر به بررسی تاریخچه و قواعد فقه امامت و فقه خلافت می پردازد.

۳- کتاب اجتهاد و سیاست (درآمدی بر فقه حکومتی در جمهوری اسلامی ایران) نوشته دکتر رضا

خراسانی، نشر مخاطب

این کتاب به طور تخصصی به بررسی مختصات فقه حکومتی در جمهوری اسلامی می پردازد. ابتدا پس از تعریف مفاهیم فقه، فقه سیاسی، اجتهاد، دولت و ماهیت و چیستی شریعت به شناخت و فهم قواعد اجتهادی متون فقهی از رویکرد فقه حکومتی می پردازد و در ادامه به بررسی مبانی اجتهادی فقه حکومتی می پردازد و احکام حکومتی را ذیل همین فصل مورد تعریف و تشریح قرار می دهد. همچنین به مسائل مربوط به تاسیس فقه حکومتی در جمهوری اسلامی مانند مکتب صاحب جواهر، موضوعات فقه حکومتی، نسبت فقه سیاسی با فقه حکومتی و... می پردازد و در فصل دیگر از این کتاب به بررسی مختصات روشی فقه حکومتی یعنی روش شناسی فهم اجتهادات فقهی در چارچوب فقه حکومتی جمهوری اسلامی می پردازد و در فصل آخر کتاب به توضیح دقیق مناسبات فرد و دولت در فقه حکومتی جمهوری اسلامی مانند وجوب التزام به قانون به مثابه حکم شرعی، تقدم فرد (مردم) بر دولت در جمهوری اسلامی، انتخابات و مسئولیت فرد و... می پردازد.

۴- کتاب قواعد فقه سیاسی نوشته روح الله شریعتی، انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

نویسنده در این کتاب به طور تخصصی به بررسی قواعد فقه سیاسی برای استخراج احکام مبتنی بر فقه سیاسی پرداخته است. بعد از تعریف مفاهیم فقه سیاسی، قواعد فقه، قواعد فقه سیاسی، جایگاه قواعد فقه سیاسی در حکومت و سیاست، منابع قواعد فقه سیاسی، اجرای قواعد فقه سیاسی به تعریف و بررسی قواعد آن مانند قاعده اهم و مهم، قاعده رجوع به خبره، قاعده ملازمه بین حکم عقل و شرع، قاعده ضرورت و... می پردازد و در ادامه به بررسی قواعد فقه سیاسی در عرصه سیاست مانند قاعده عدم ولایت بر غیر، قاعده مساوات، قاعده شورا، قاعده مصلحت می پردازد و در ادامه قواعد فقه سیاسی در عرصه های اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، نظامی به طور مجزا می پردازد.

۵- کتاب احکام حکومتی (چیستی، چرایی، چگونگی) نوشته محمد اسماعیل پرور انتشارات کتاب

فردا

در این کتاب نویسنده ابتدا به چرایی احکام حکومتی از منظر فقهی و از منظر کلامی پرداخته و بعد به تشریح دین حداقلی و دین حداکثری و مسائل مرتبط به آن ها می پردازد. این کتاب در اصل شرحی بر اندیشه های سید منیرالدین حسینی می باشد و به برخی از دیدگاه های آن استاد فقید درباره احکام حکومتی در مقایسه با دیگر اندیشمندان این عرصه می پردازد. در فصل های بعدی نویسنده به چیستی احکام حکومتی و ویژگی های احکام حکومتی از قبیل ارادی بودن ارتباط با منابع دینی و هماهنگی با شرایط عینی و تفاوت های احکام حکومتی با احکام فردی می پردازد و در فصل آخر به چگونگی احکام حکومتی و مواردی مانند توسعه در احکام فقهی، توسعه در منابع فقهی و توسعه در روش اجتهاد می پردازد.

۶- مقاله پژوهشی در باب ماهیت حکم حکومتی، نویسندگان مصطفی امیری، رضا حق پناه، علی

محمدیان

در این مقاله نویسندگان به دنبال آن هستند که نشان دهند حکم حکومتی نه از سنخ احکام اولیه و ثانویه؛ بلکه قسیم آنها و دارای ماهیتی مستقل است. همچنین در هنگام تزامن بین آنها از آنجا که در انشای حکم حکومتی عنصر مصلحت نقش بسزایی دارد و چنین حکمی تعیین کننده مصالح جامعه و حفظ نظام می باشد بالضرورة

تقدم با حکم حکومتی خواهد بود. لذا تمامی افراد اعم از مکلفان و مجتهدان موظف به پذیرش آن بوده و باید بر طبق آن عمل کنند.

۷- مقاله واکاوی ماهیت حکم حکومتی و فتوا، نویسندگان: علی تولائی، مسعود راوی

در این مقاله نویسندگان با رویکرد توصیفی و تحلیلی و با رجوع به منابع معتبر فقهی به این نتیجه می‌رسند که با توجه به آنچه در مفهوم فتوا و حکم حکومتی ذکر کرده‌اند، این دو امر به منزله یک نهاد واحد نیستند و ماهیت هر یک مستقل از دیگری و البته ویژگی‌های خاص هریک مویدی بر این استقلال است و این دو تفاوت‌های اساسی در حوزه موضوع، صدور، بیان، تطبیق، مشمولان و قلمرو زمانی بایکدیگر دارند و همچنین در این مقاله به وجوه اشتراکی هم‌چون زمینه الزام آوری اشاره شده است و در انتها هرگاه تراحمی میان حکم و فتوا شکل بگیرد تقدم و اولویت حکم حکومتی بر فتوا می‌باشد چون حکم حکومتی در بردارنده مصلحت جامعه اسلامی و مسلمین است.

۸- مقاله حکم حکومتی، ماهیت حقوقی و جایگاه آن در نظام جمهوری اسلامی ایران، نویسنده:

محمد حسین مومن

این مقاله سعی دارد شبهات مطرح شده دائر بر مبانی مشروعیت احکام حکومتی، جایگاه آن در قانون اساسی و تعارض احتمالی آن با مبانی تفکیک و تحدید قدرت چون تفکیک قوا و اصل حاکمیت قانون پاسخ دهد

هدف های انجام پژوهش (هدف کلی و هدفهای ویژه)

هدف کلی

شناخت و واکاوی ماهیت و سنخ حکم حکومتی در جمهوری اسلامی و جایگاه حکم حکومتی

هدف‌های ویژه

۱. ابزارهای لازم برای انشا و جعل حکم حومتی توسط ولی فقیه

۲. بررسی پیامدهای ناشی از حکم حکومتی در جمهوری اسلامی ایران

جمع مقوله ی حکم حکومتی با نهاد قانون اساسی در جمهوری اسلامی و چالش هایی که این احکام حکومتی با نهادهای مدنی در جمهوری اسلامی ایجاد می کند

فرضیه ها یا سوال های پژوهش

سوال های پژوهش

سوال اصلی: جایگاه و ماهیت حکم حکومتی در جمهوری اسلامی چیست و چه الزاماتی دارد؟

سوال فرعی: ویژگی ها و گستره ی احکام حکومتی چیست ؟

ادله های مشروعیت بخشی به احکام حکومتی چیست؟

پیامدها و آثار ناشی از احکام حکومتی در جمهوری اسلامی چیست ؟

ضوابط صدور احکام حکومتی چگونه می باشد ؟

آیا ماهیت حکم حکومتی مستقل از احکام اولیه و ثانویه می باشد؟

ارتباط میان حکم حکومتی و نهاد قانون اساسی در جمهوری اسلامی چگونه است؟

فرضیه پژوهش

حکم حکومتی در چارچوب فقه حکومتی ابزاری برای حل مسائل و گذر از بن بست ها در اداره جامعه دینی بر اساس مصلت است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به روش توصیفی-تحلیلی مورد بررسی قرار می گیرد. روش توصیفی-تحلیلی از دو بخش توصیف و تحلیل تشکیل شده است که شناخت در مرتبه توصیف، مجموعه ای از نشانه ها و گزاره هایی را شامل می شود که از چیستی یک چیز خبر می دهند و در این این تحقیقات، محقق بدنبال چگونه بودن موضوع است. جنبه تحلیلی بودن تحقیق نیز بعد از چیستی و چگونگی که در مرحله توصیف به آن اشاره است، مورد توجه قرار می گیرند.

بدین ترتیب در این پژوهش ضمن توصیف ماهیت و جایگاه احکام حکومتی در جمهوری اسلامی به دلایل چگونگی بودن و چیستی آن ها و هم چنین تحلیل پیامدهای این احکام در طول مدت نظام جمهوری اسلامی ایران می پردازیم.

ابزار گردآوری اطلاعات با ذکر روایی و پایایی آنها

تحقیقات این پژوهش به صورت اسنادی می باشد بدین معنی که از منابع کتابخانه‌ای، کتب، مقالات، سایت‌های اینترنتی و مجلات علمی استفاده شده است. در کنار این از تحلیل‌های خود نویسنده نیز استفاده شده است.

چه کاربردهایی از انجام این پژوهش متصور است؟

با توجه به ساختار نظام جمهوری اسلامی ایران و محوری بودن رویکرد فقه حکومتی در اجتهاد مسائل مستحدثه به خصوص در حوزه احکام حکومتی شاید این پژوهش بتواند کمکی بکند به وضعیت کنونی تحقیقات در حوزه فقه حکومتی و احکام صادره و پیامدهای ناشی از آن در جامعه ایران

چارچوب نظری و روشی

رویکرد روشی پایان نامه در چارچوب فقه حکومتی بویژه از منظر امام خمینی است که نخست تلاش می گردد ضمن تفاوت شناسی فقه سنتی با فقه حکومتی مختصات این دستگاه فقهی بررسی و آنگاه در چارچوب آن ماهیت حکم حکومتی و الزامات آن در جمهوری اسلامی بحث گردد.

جنبه جدید بودن و نوآوری طرح در چیست؟

در این تحقیق سعی می کنیم به مواردی از قبیل پیامدهای ناشی از حکم حکومتی در جمهوری اسلامی با بررسی برخی از نمونه های اجرایی این احکام بعد از انقلاب اسلامی بپردازیم و همچنین چالش هایی که این احکام حکومتی با نهادهای مدنی در جمهوری اسلامی ایجاد می کند را بررسی می کنیم که بررسی این موارد و چالشهای پیش روی احکام حکومتی تقریباً جزو موارد جدید و نوآوری در تحقیق در این حوزه می باشد.

در فصل اول پیرامون کلیات بحث می گردد و به تعریف واژگان کلیدی پژوهش حاضر پرداخته خواهد شد چراکه این امر از اهمیت و جایگاه ویژه ای در حوزه تحقیق برخوردار است از این طریق با ارائه تصویری از موضوعات اساسی در پی رفع ابهام از مفاهیم بنیادین تشکیل دهنده موضوع پژوهش حاضر می باشیم.

فصل دوم ویژگی ها و گستره حکم حکومتی را مورد مذاقه قرار می دهد که مهمترین وجه از حکم حکومتی که همان گستره آن است را در خود جای میدهد.

فصل سوم در پی ارائه تصویری از ضابطه های صدور احکام حکومتی و معیار های صدور آن می پردازد. چراکه هر جامعه برای پیشرفت نیازمند رهبرانی دوراندیش می باشد که این خصیصه در تصمیمات بهنگام آنها در گذر

از جاده های ناهموار مشکلات و چه سانی اجرای قانون نمود می یابد ضمن اینکه در این فصل به بررسی تفاوت حکم حکومتی از فتوا نیز پرداخته می گردد.

در فصل چهارم ارتباط میان حکم حکومتی و نهاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مورد بحث و بررسی قرار میگیرد. صدور حکم حکومتی از جمله اختیاراتی می باشد که به موجب مبانی حکومت اسلامی برای رهبر سیاسی جامعه به رسمیت شناخته شده است اما بررسی این مهم که آیا این امر درقانون اساسی مطروح می باشد یا خیر و اصولا جایگاه این دسته از احکام در نظام اساسی حکومت اسلامی ایران کجاست؟ موضوعاتی می باشد که در این فصل مورد مذاقه قرار خواهندگرفت.

فصل پنجم به نتایج حاصله از فرصت تحقیقاتی حاضر اختصاص می یابد و هرآنچه در فصول گردآوری و بدست آمده در این فصل در کنار یکدیگر قرار میگیرند تا نتیجه ای در خور کسب گردد.